

Selvmord i mediene

- Forskjellen på lokale og nasjonale medier

Universitetet
i Stavanger

Bacheloroppgave i journalistikk, Universitetet i Stavanger, 2021.

Maria Akselvoll

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Journalistikk

Opptaksår: 2018

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X) NEI: X JA: _____

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA: X NEI: _____

Forfatter(e)

Studentnr	Kandidatnr	Navn:
246134	8473	Maria Akselvoll

Oppgavens tittel:

Selvmord i mediene

- Forskjellen på lokale og nasjonale medier

Veileder: Espen Reiss Mathiesen

Forord

Selv mord er et tema jeg har lagt spesielt godt merke til i mediene etter jeg begynte å studere journalistikk for tre år siden. Det har kommet flere og flere historier fra pårørende av selvmord, og jeg har ved flere anledninger tatt meg selv i å tenke at det er et tema jeg sjelden hører familie og venner prate om. Da NRK sin Trigger Warning sak ble publisert ble jeg interessert i hvordan disse sakene var utformet, og hvor stor dekningen av selvmord var i dette prosjektet. Da Ari Behn tok livet sitt var det en massiv publisering av saker som handlet om han, men også flere leserinnlegg og historier fra andre som hadde mistet noen til selvmord. Fokuset på åpenhet ble også større. Denne dekningen ble interessant for meg. Jeg gikk lenge og tenkte at medias dekning av selvmord var spennende, da jeg på kort tid hadde merket en økning i antall saker om temaet. Da jeg skulle velge tema til denne bacheloroppgaven ønsket jeg derfor å se på nettopp dette. Valget falt til slutt på hvordan lokale medier omtaler selvmord i forhold til nasjonale medier. Jeg valgte dette fordi jeg selv har erfaring fra lokalavis og lokalkontor og synes det var interessant å se på om det faktisk lå en forskjell der.

Selv mord er et vanskelig, stort og sårt tema å sette seg inn i. Jeg har lest mange vonde historier med tragiske utfall. Dette har gjort et inntrykk på meg og jeg har hatt dager hvor det har vært vanskelig å gjøre research og skrive denne bacheloroppgaven. Samtidig har det vært veldig lærerikt og fint å se hvordan mediene tar hensyn til de pårørende og skriver saker som setter fokus på et stort samfunnsproblem.

Jeg vil takke alle informantene som har tatt seg tiden til å stille til intervju til denne bacheloroppgaven. Jeg har lært mye og fått mange gode innspill til studien min. Det er mye lærdom jeg tar med meg videre som journalist. Jeg vil også takke veileder Espen Reiss Mathiesen for mange gode råd underveis i arbeidet med denne bacheloroppgaven.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	s. 1
1.1 Bakgrunn	s. 1
1.2 Problemstilling	s. 4
2 Gjennomføring	s. 4
2.1 Forskningsmetode	s. 4
2.2 Informanter	s. 6
3 Teorigrunnlag	s. 7
4 Funn og resultater	s. 10
4.1 Lokale medier	s. 10
4.2 Nasjonale medier	s. 13
4.3 Konsekvenser ved omtale av selvmord	s. 16
4.4 Endringer i Vær Varsom-plakaten	s. 19
4.5 En tid for endring	s. 20
5 Konklusjon	s. 20
6 Videre forskning	s. 21

Litteraturliste

Vedlegg

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Punkt 4.9 i Vær Varsom-plakaten sier «Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger» (Norsk presseforbund, 2020). Punkt 4.9 i Vær Varsom-plakaten er bakgrunnen for valg av tema til denne bacheloroppgaven. Med retningslinjer som oppfordrer mediene til å være varsomme og i noen tilfeller unngå omtale av selvmord, vil det være interessant å se på hvordan mediene, løser denne omtalen.

Det er mellom 500 og 600 mennesker som tar selvmord i Norge hvert år, i 2019 var tallet helt oppe på 650 selvmord (Folkehelseinstituttet, 2020). Sammen med antall selvmordsforsøk er dette tragisk høye tall. Dette er et samfunnsproblem pressen må dekke, men det er samtidig et svært følsomt og vanskelig tema som berører private og smertefulle deler av enkeltmenneskers liv. Selvmord har fra gammelt av vært tabu og taushetsbelagt, men vi har de siste årene sett at flere norske mediehus har gått sterkt inn i de vanskelige problemstillingene rundt selvmord, blant annet ved å fortelle individuelle og personlige historier. «Trigger Warning» er et eksempel på slike historier. NRK avdekket lukkede nettverk i sosiale medier der metoder for selvskading og selvmord deles. Et annet eksempel er lokalavisa Nordhordland med reportasjeserien «dei etterlatne» i 2019. Avisa publiserte en rekke artikler der det overordnede formålet var å skape åpenhet rundt temaet, hindre framtidige selvmord og å bryte tabuer. Det er presseetisk krevende å gå inn i slike journalistiske prosjekter, men det er en viktig og nødvendig del av samfunnsoppgaven (Brurås, 2020, s. 280-281).

Vær Varsom-plakaten har helt siden sin fødsel i 1936 hatt en såkalt selvmordsparagraf. Inntil 2005 lød den kort og enkelt slik: «Selvmord eller selvmordsforsøk skal som hovedregel ikke omtales». I dag lyder paragraf 4.9 i Vær Varsom-plakaten slik: «4.9. Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger» (Norsk presseforbund, 2020). Norsk presse følger hovedregelen om å ikke omtale selvmord og selvmordsforsøk. Begrunnelsen er at det som regel er personlige tragedier og ikke offentlig interessante samfunnsproblemer som ligger bak et selvmord. Personer som har tatt sitt eget liv har krav på vern mot offentlig publisitet.

Videre veier hensynet til de pårørende tungt. En annen grunn til å være tilbakeholden er muligheten for smitteeffekt. Det kan være enkeltpersoner som er i en vanskelig livssituasjon blant publikum, og som kan oppleve en omtale av selvmord som en tilskyndelse til selv å ta samme skritt. Det kan være tilfeller hvor det er riktig å omtale slike hendelser, for eksempel der selvmordet har sammenheng med et samfunnsproblem, i tilfeller der mediene har omtalt en leteaksjon hvor det ender med funn av noen som har tatt selvmord, i tilfeller der hendelsen skjer i det offentlige rom med flere vitner og hvis en offentlig person tar sitt eget liv.

Sistnevnte har vi et nylig eksempel på med Ari Behn sitt selvmord. Disse eksemplene kan innebære et «allment informasjonsbehov» som gjør at det bør omtales i media. Her er det sterke personvern hensyn å ta, både overfor avdøde og pårørende, og omtalen bør gjøres på en skånsom og nedtonet måte (Brurås, 2020, s. 281-282).

Det kan være flere årsaker til at noen ønsker å ta livet sitt. Psykisk sykdom er en av hovedårsakene til selvmord. At det de siste årene har blitt større åpenhet rundt psykisk helse har ført til større åpenhet rundt selvmord. Dette gjelder også i mediene, både lokale og nasjonale. Dette er en sunn utvikling og en utvikling flere pårørende uttrykker at de ønsker seg (Brurås, 2020, s. 282). Svein Brurås skriver videre at «åpenhet gjør det lettere å forebygge og gjør det lettere å søke hjelp. Derfor bør mediene omtale selvmord i noe større grad enn man tradisjonelt har gjort» (Brurås, 2020, s.283).

Flere presseorganer har hatt et ønske om å sette søkelys på selvmord som et samfunnsproblem. Noen av tingene man ønsker å belyse er blant annet årsaker, belastningen for pårørende, hvordan hjelpeapparatet fungerer og oppfølgingen en får etter selvmordsforsøk eller som pårørende. Ved belysning av disse problemene finner redaksjonene ofte en case, altså et konkret tilfelle, som kan fortelle sin historie for å belyse problemene (Brurås, 2020, s. 283). Et eksempel på dette er moren til Andrine i Trigger Warning. Her var det et selvmordsnettverk på Instagram som NRK ønsket å belyse som et samfunnsproblem. Ei av jentene som var en del av nettverket var Andrine. Moren hennes stilte opp og fortalte om selvmordet til datteren og opplevelsen som pårørende.

Dersom det foregår en leteaksjon etter en savnet person er det vanlig at media omtaler dette. Senere hender det at det viser seg at vedkommende har tatt sitt eget liv. Når dette skjer vil det som regel være riktig å rapportere om at forsvinningsaken er oppklart, og hva politiet mener

har skjedd. Her er det som regel ingen grunn til å omskrive dødsårsaken, men det er viktig å omtale saken på en skånsom og hensynsfull måte (Brurås, 2020, s. 283).

Når kjente og offentlige personer dør kan ikke mediene unngå å omtale dette. Når dødsfallet skyldes selvmord, kan det være riktig at dette fremgår av omtalen. Dødsfallet er i slike tilfeller ikke bare en privat hendelse, men også en offentlig hendelse. Dersom dødsfallet omtales og årsaken overhodet ikke nevnes, kan det gi grobunn for ryktedannelse (Brurås, 2020, s. 283-284).

Smitteeffekten ved omtale av selvmord er mye diskutert. Dette kalles Werther-effekten og stammer fra dikteren Goethe som i 1774 ga ut boka *Den unge Werthers lidelser*. Det var en historie om selvmord, og boka førte til en selvmordsbølge i Tyskland. Omtale av selvmord i pressen er mer vanlig i USA og England enn i Norge. Der er det gjort flere studier for å kartlegge en eventuell sammenheng mellom selvmordsfrekvens og pressens omtale av selvmord. Det er dokumentert en sammenheng i flere studier. Dersom det har blitt omtalt metode i artiklene, så har flere av forskerne pekt på at frekvensen av nettopp denne typen selvmord har økt i dagene etter presseomtalen. Amerikansk presseetisk litteratur konkluderer med at ved omtale av selvmord, så bør man under alle omstendigheter unnlate å gjengi detaljer om hvordan selvmordet har foregått. Pressen kan ikke unnlate å ta hensyn til farer og mulige negative konsekvenser ved publisering av selvmordsaker, men det vil være feil hvis hensynet skulle avskjære mediene fra å omtale et samfunnsproblem som angår mange mennesker. Samfunnet trenger åpenhet om psykiske lidelser, og om selvmord. Dette kan ikke være unntatt offentlig omtale, diskusjon og kritikk (Brurås, 2020, s. 284-285).

Informasjon om temaet har stor selvmordsforebyggende effekt. Det er behov for fakta og debatt om omfang, bakgrunn og årsaker, og det er behov for kritikk av det psykiske helsevern, innsyn i arbeidsmetoder og ressursituasjon. Her som ellers er det personifiserte historier om enkelttilfeller som har størst slagkraft, det er disse som gjør inntrykk på mange. Å kanskje kjenne seg igjen i en annens skjebne kan få mennesker til å søke hjelp. Media bør unnlate å opplyse om selvmordmetoden av hensyn til en eventuell smitteeffekt. Dette er etter råd fra fagfolk. Nøyaktig sted for handlingen bør også unngås dersom det er mulig. Norsk redaktørforening har laget en veileder for omtale av selvmord. Denne veilederen understreker behovet for større åpenhet om selvmord som samfunnsproblem, men oppfordrer også til

nøktern og varsomhet med beskrivelse av detaljer. Veilederen peker også på faren ved å glorifisere eller romantisere selvmord som en løsning (Brurås, 2020, s. 285).

1.2 Problemstilling

Problemstillingen jeg tar for meg er: Hvordan omtaler lokale medier selvmord i forhold til nasjonale medier? Formålet med denne undersøkelsen er å forstå hvorfor og hvordan ulike medier velger å omtale selvmord. Det vil bli viktig å se på hvordan mediene skriver om et stort samfunnsproblem med begrensningene som ligger i Vær Varsom-plakaten.

Interessen for hvorfor en slutter å skrive om leteaksjoner eller andre hendelser når det viser seg at en person har tatt sitt eget liv, er stor hos meg. Jeg har selv lagt merke til at en leteaksjon har endt i funn av noen som har tatt selvmord, men at dette ikke kommer frem i artiklene. Leteaksjonen har da bare falt lenger ned på siden, og få får vite hvordan personen egentlig døde. Selvmord er et stort samfunnsproblem, og et tema jeg mener en bør ha større fokus på, sammen med fokuset på psykisk helse. Jeg skal derfor undersøke når det blir aktuelt å omtale selvmord, og når en velger å ikke skrive flere artikler, eller ikke omtale hendelsen i det hele tatt. Det vil i denne bacheloroppgaven bli undersøkt hvor stor forskjellen er på lokale og nasjonale medier ved omtale av selvmord. Trås det mer varsomt ved omtale av selvmord hos lokalaviser fremfor nasjonale medier? Min hypotese er at lokalaviser må trå mer varsomt ved omtale av selvmord i forhold til store, nasjonale medier. Knyttet til hovedhypotesen stiller jeg meg to forskningsspørsmål: Dersom det er riktig at det er forskjell på dekning av selvmord i lokale- og nasjonale redaksjoner, kan årsaken da være at i små lokalsamfunn er det lett å identifisere personen? Og kan en medvirkende årsak være at selvmord føles veldig nært i et lite lokalmiljø?

Forskningen som finnes på dette temaet er noen år gammel og svarer ikke godt nok på hvordan omtale av selvmord i lokale og nasjonale medier er i 2021. Jeg skal derfor intervjuer journalister, redaktører og fagfolk for å bli klokere på hvordan selvmord omtales av lokale medier i forhold til nasjonale medier i dag.

2 Gjennomføring

2.1 Forskningsmetode

I denne bacheloroppgaven skal jeg bruke kvalitative intervjuer for å svare på problemstillingen min. Kvalitative intervjuer kan brukes for å undersøke ulike

problemstillinger i tilknytning til mediefeltet. Denne type intervju er en sentral metode for å samle inn og analysere data som er knyttet til personers oppfatninger, vurderinger og virksomhet (Østbye, Helland, Knapskog, Larsen & Moe, 2013, s. 101). Jeg har brukt denne metoden for å få oppfatninger og vurderinger fra flere redaktører, journalister og fagfolk som har omtalt selvmord i mediene. Kvalitative intervjuer kan ha flere fordeler enn andre metoder, sett at man har de rette forutsetningene. Disse fordelene kan for eksempel være at en kan få informasjon som ellers vil være vanskelig å få tilgang til, og en kan prøve ut egne hypoteser og forståelsesmåter underveis i intervjuet (Østbye, et al., 2013, s. 103).

Det finnes både fordeler og ulemper med den kvalitative forskningsmetoden min. En fordel er at jeg får gjort et dybdeintervju med kilden min. Jeg får stilt oppfølgingsspørsmål og får gode, informative svar av intervjuobjektet når jeg bruker lang tid på én person. En ulempe er at en kun får svar fra et lite antall personer, slik at undersøkelsen ikke nødvendigvis er representativ for alle landets mediehus og journalister. Til tross for denne ulempen, synes jeg den kvalitative forskningsmetoden er et godt valg til denne bacheloroppgaven, da det er vanskelig å tenke seg en spørreundersøkelse. Spørsmålene jeg ønsker svar på krever et lengre og mer utdypende svar enn kun avkrysning på ja, nei eller vet ikke. Det hadde derfor vært vanskelig å gjennomføre studien på en annen måte, og jeg synes derfor jeg har falt på den best mulige varianten. De elleve personene jeg har intervjuet er representative for store og små mediehus, og jeg har fått gode, grundige svar av alle.

Det kan være arbeidskrevende å bruke kvalitative intervjumetoder i forskningen, både før, under og etter intervjuene. Det er derfor viktig med gode forberedelser til intervjuene (Østbye, et al., 2013, s. 103). Jeg valgte å bruke strukturerte intervjuer med intervjuguide. På denne måten var jeg godt forberedt på hvilke spørsmål jeg ønsket å få svar på, samtidig som jeg gjorde meg noen tanker rundt hvilke oppfølgingsspørsmål som kunne bli aktuelle å stille. Intervjuguiden min varierte ut ifra hvem jeg intervjuet (Østbye, et al., 2013, s. 105).

Jeg har i denne undersøkelsen intervjuet elleve personer, noen journalister, redaktører og fagpersoner som har erfaring med omtale av selvmord. Jeg har snakket med både lokale og nasjonale medier for å få et best mulig utvalg av kilder til undersøkelsen. Etter å ha intervjuet elleve sentrale kilder nærmet jeg meg en metning i informasjonsinnhenting. Begrunnelser, synspunkter og beskrivelser av hvordan en arbeider med omtale av selvmord begynte å gjenta seg. Da mente jeg at jeg hadde det jeg trengte for å analysere funnene videre.

2.2 Informanter

For å komme frem til hvem jeg skulle intervjuer brukte jeg nettverket mitt og internett. Jeg var godt kjent med sakene i prosjektet Trigger Warning, og hadde derfor lyst til å intervjuer journalisten Annemarte Moland, da jeg trodde hun hadde mange viktige innspill å bidra med. Jeg har selv vært i praksis og jobbet som sommervikar og ekstrahjelp i Drammens Tidende og var derfor kjent med Inger Boldvik og hennes evne til å komme i kontakt med mennesker i sårbare situasjoner, så henne ønsket jeg å ta en prat med. I tillegg hadde jeg lest et par saker som omtalte selvmord og, visste om en leteaksjon som endte i funn av noen som hadde tatt selvmord i Drammen, og jeg ønsket derfor å intervjuer nyhetsleder Ola Niemann om deres arbeid med slike saker. Etter flere søk etter saker som omtalte selvmord kom jeg over serien «Dei etterlatne» fra avisa Nordhordland, skrevet av journalist Julie Sætre. Serien omtalte metode og flere selvmord, så henne var jeg interessert i å intervjuer. Jeg har hørt om flere selvmord fra Preikestolen, og senest sommeren 2020 ble Preikestolen stengt for å hente ut en død person, jeg var derfor interessert i å intervjuer noen fra Strandbuen, da de har Preikestolen som dekningsområde. Jeg kom da i kontakt med frontsjef og journalist Stine Serigstad. I 2019 leste jeg om selvmordet til Jennie på 13 år. Dette var det Bygdeposten som skrev om, og jeg intervjuet derfor Torunn Bratvold som skrev flere saker om Jennie og hennes pårørende. Jeg ønsket videre å komme i kontakt med noen store, nasjonale medier, og valgte meg derfor ut Nyhetsleder i Verdens Gang (VG), Eva-Therese Loo Grøttum, og etikkredaktør i Norsk Rikskringkasting (NRK), Per Arne Kalbakk. Dette er to av de største mediene i Norge, og jeg ønsket derfor å vite mer om deres praksis ved omtale av selvmord. Jeg har i tillegg intervjuet professor Svein Brurås, da han har skrevet mye om medias omtale av selvmord i boken Etikk for journalister. Videre intervjuet jeg Reidun Kjellin Nybø som er assisterende generalsekretær i Norsk Redaktørforening. Hun har vært med på å utforme veilederen for omtale av selvmord. Til slutt intervjuet jeg Vebjørn Selbekk. Han har gjort seg bemerket i pressediskusjoner om profesjonsetikken, i tillegg er han redaktør for avisen Dagen, som har et kristent standpunkt i etikk og moral. Selbekk bør altså ha et særskilt ansvar for å gjøre ting etisk riktig. Dette panelet dekker store og små aviser, lokalt og nasjonalt. Samtidig er det mye ekspertise på området med journalister og redaktører med mye erfaring og bred kunnskap om presseetikk. Disse dekker derfor feltet på bredest og dypest mulig måte.

Alle intervjuene ble gjennomført over telefon, da koronapandemien gjorde det vanskelig å møtes fysisk. Når en gjennomfører kvalitative intervjuer er det viktig å dokumentere det som

blir sagt, det er derfor vanlig å gjøre opptak av intervjuene (Østbye, et al., 2013, s. 108). I og med at jeg gjorde intervjuene over telefon valgt jeg å skrive ut intervjuene underveis. Dette gjorde at jeg ved flere tilfeller ba informantene gjenta budskapet sitt, slik at jeg fikk med meg alt som ble sagt.

Parallelt med intervjuene har jeg sett på artiklene om selvmord som journalistene jeg har intervjuet har skrevet. Jeg har i tillegg undersøkt artikler hvor avisene har sluttet å skrive om en leteaksjon hvor artikkelen har endt med «det er ikke mistanke om noe kriminelt» eller «personen er funnet død». Avisene jeg har undersøkt er i hovedsak aviser hvor journalistene og redaktørene jeg har intervjuet jobber eller har jobbet.

Jeg har også undersøkt tidligere forskning på feltet.

3 Teorigrunnlag

Det er lite forskning og teori på hvordan lokale medier omtaler selvmord i forhold til nasjonale medier. Det er i utgangspunktet lite forskning på omtale av selvmord i lokale medier og generell omtale av selvmord i mediene. Den mest relevante forskningen for meg i denne oppgaven er rundt ti år gammel eller eldre. Det blir noe vanskelig å bruke denne forskningen, da medieverden har gått gjennom store forandringer de siste årene.

Teorien jeg har valgt å bruke i denne bacheloroppgaven er tatt i bruk fordi den gir en god indikasjon på hvordan mediene skal omtale selvmord. I og med at det er lite forskning på selvmordsomtaler i lokale medier, har jeg blitt nødt til å bruke generell informasjon om omtale av selvmord, og knytte det opp mot forskningen og teorien fra fagbøker som handler om hvordan lokale medier skal forholde seg til leserne sine.

Tidligere forskning på feltet viser at «Små lokalaviser nesten ikke omtaler selvmord i det hele tatt» (Lamark & Andreassen, 2007, s. 25). Det kommer frem av studien at den viktigste årsaken til lite omtale av selvmord i små lokalaviser er små-avisenes nære relasjon til kildene i lokalmiljøet, og dette gjør selvmord som tema ekstra følsomt å ta tak i. Et annet funn som er gjort er at «de store lokalavisene, altså de største avisene i alle fylker, skriver like mye om selvmord som det riksavisene gjør» (Lamark & Andreassen, 2007, s. 25). Det er også gjort funn på at de store lokalavisene oftere omtaler selvmordsmetode enn de store mediene.

(Lamark & Andreassen, 2007, s. 25). Denne forskningen er en god del år gammel, men den gir en god indikasjon på hvordan noen medier omtaler selvmord.

Den seneste forskningen som er gjort på selvmord og media er etter mine funn gjort av Mia Aas Fjellidal som har gjennomført en kvalitativ studie om hvordan norske toneangivende aviser skjønner sin rolle i møte med selvmord (Fjellidal, 2018). Denne forskningen tar for seg media generelt, og ikke lokale i forhold til nasjonale, men det er noe i denne forskningen som er interessant å se på. «Å brått eksponere samfunnet for «mange selvmord» på en gang oppleves problematisk. Likevel gjør journalistene det i et forsøk på å rette søkelyset mot systemfeil i et viktig hjelpeapparat» (Fjellidal, 2018, s. 43). Videre påpekes det at det vokser en ny sjanger frem i selvmordsdekningen, nemlig portrett. Disse portrettene er lange, dyptgående saker som baserer seg på et langtidsperspektiv. Journalistene og media går inn for å etablere hvem personene var i live, og hvilke utfordringer de møtte på (Fjellidal, 2018, s. 43-44). Aas Fjellidal har kommet frem til at det har skjedd en gradvis profesjonalisering av pressen i møte med selvmordet. Avisene har endret form, og gått fra notiser i spalteformat til tabloid-formatet vi er kjent med i dag, med et utvalg av varierende sjangre, men i hovedsak artikler. Vi finner fremdeles notiser i nyere tid, men også portrettet som en ny sjanger når pressen rapporterer om selvmord. Et skifte for pressens hensikt ved omtale av selvmord skifter ved denne sjangerinnføringen. I dag er det færre saker om utenlandske selvmord, og de utenlandske kuriositets sakene kan bli fjernet fra avisene hvis de ikke kan forsvares med et allment informasjonsbehov. I dag dekkes heller ikke privatpersoners selvmord dersom det ikke påvirker den offentlige sfære, og dermed faller inn under det allmenne informasjonsbehovet. Dette har også vært med på å prege språkutviklingen i avisen. Den har gått fra å være svært grafisk til tidvis tilslørende språk, og en ellers nøktern måte å skrive om selvmord på. Omtale av metode har også forsvunnet mer og mer de siste periodene, før det i dag er nesten fullstendig luket ut fra avisinnholdet (Fjellidal, 2018, s. 45-46).

Aas Fjellidal kommer videre frem til at det ser ut til å ligge et press fra samfunnet om å informere om privatpersoners selvmord. Til tross for at journalistene ofte ønsker å unngå dekning av selvmord begått av privatpersoner, vil deres funksjon som presse tvinge dem til å omtale selvmord i tilfeller hvor det utgjør et viktig informasjonsbehov for samfunnet. I mange tilfeller bruker journalistene ulike virkemidler for å komme seg rundt problemet ved dekningen av privatpersoners selvmord. I de fleste tilfeller består dette av tilslørende språk. Ved å bruke slikt språk kan de rapportere om metoden, for eksempel en frontkollisjon, men

unngå å knytte det opp mot ordet «selvmord». Nyheten her er hendelsen som har gitt konsekvenser for samfunnet rundt, som for eksempel en stengt vei, og ikke selve selvmordet (Fjelldal, 2018, s. 56).

Lokalaviser er viktig for identitet og tilhørighet i et lite lokalsamfunn. Leserne har ofte et tett og nært forhold til disse avisene, som betyr noe for dem på en helt annen måte enn riksavisene (Mathiesen, 2015, s. 13). Når det skjer dramatiske hendelser, tar lokalavisene ofte andre valg enn rikspresen av hensyn til de involverte. Lokalavisene kommer tettere på befolkningen, den ligger på frokostbordet hver morgen og leses av både barn og voksne. Hvilke konsekvenser journalistikken deres kan få for menneskene i lokalsamfunnet, spesielt knyttet til identifisering, i kriminalsaker, ulykker og ved dramatiske hendelser er flere journalister i lokalaviser opptatt av (Mathiesen, 2015, s. 84).

Redaksjoner sitter ofte på informasjon og kunnskap som kan ha offentlig interesse, men som kan være vanskelig å gå ut med av hensyn til de pårørende. Det kan være private forhold som får vesentlig betydning for politiske beslutninger og prosesser, et eksempel er da sønnen til Gro Harlem Brundtland tok selvmord og hun trakk seg som leder av Arbeiderpartiet på grunn av dette, men som pressen likevel ikke skrev om. Dette var i 1992 og terskelen for hva man anser som privat har endret seg siden den gang, både i mediene og i samfunnet for øvrig. Saken om sønnen til Brundtland ville nok derfor blitt behandlet på en annen måte i dag (Mathiesen, 2015, s. 87-88).

I en studie gjennomført av Sisask og Värnik i 2012 kommer det frem at de aller fleste studiene de har gjennomført av selvmordsomtaler i mediene, og faktiske gjennomførte selvmord, støtter ideen om at omtale og faktisk gjennomføring har en sammenheng (Sisask & Värnik, 2012, s. 133). Disse studiene har fokusert på kortsiktig påvirkning av mediedekningen av selvmord. Det vil si for eksempel fra en til to dager og opp til tre til fire uker, da dette er en svært relevant periode for å provosere dødelig og ikke-dødelig selvmordshandling. Når det kommer til selvmordstanker så har funnene vist at deknningen av et kjendisselv mord har påvirket disse tankene i en lengre periode på omtrent ett år. Her påpekes det videre at den langsiktige effekten kan vise seg å bli enda viktigere i den moderne, verden hvor flertallet av avisene er elektroniske og lett tilgjengelige i en ubestemt periode. I tillegg er internett et globalt medium, som betyr at det kan bli vanskelig å bestemme et nøyaktig område, som byer

og land, og i hvilken grad selvmordsdekningen fører til selvmord (Sisask & Värnik, 2012, s. 132). Disse studiene er gjort ut ifra et begrenset antall land, men fra ulike regioner i verden.

4 Funn og resultater

Jeg presenterer her funnene jeg har gjort ved intervjuene jeg har gjennomført, samt analyserer og drøfter det opp mot teori. Funnene viser tydelig hva informantene mener bør være standard ved omtale av selvmord, og det kommer frem både likheter og ulikheter ved omtale av selvmord hos lokale og nasjonale medier.

4.1 Lokale medier

Under punktet «lokale medier» ønsker jeg å få svar på hva de ulike informantene tenker om omtale av selvmord i lokale medier i Norge. Til informantene med tilknytning til lokalaviser har jeg spurt hva de tenker om sin egen dekning, og deres dekning i forhold til andre lokalaviser. Til informantene med tilknytning til nasjonale medier har jeg spurt hva de tenker om lokale medier sin dekning av selvmord, og hvordan de tenker det bør gjøres. Jeg har også vært inne på hvordan og om lokalavisene kjenner på en ekstra nærhet til leserne i lokalmiljøet, og hvordan de eventuelt håndterer det med tanke på omtale av selvmord. Til fagpersoner har jeg spurt om hvordan lokalaviser kan omtale selvmord på best mulig måte.

Det første som kommer frem av de kvalitative intervjuene er at det er en felles enighet om at det har blitt mer omtale av selvmord de siste årene. Det er forskjell på hvor mye de ulike lokalavisene ønsker å omtale selvmord. Noen mener det bør være mer åpenhet og omtale fordi det er et stort samfunnsproblem, mens andre mener det ikke bør være mer enn det er nå. Sistnevnte er begrunnet med en frykt for smitteeffekt. Kjelling Nybø begrunner denne variasjonen av omtale av selvmord i lokale medier med variert interesse for temaet og åpenhet hos kildene, noe som ikke alltid vil være like lett å finne i et lokalsamfunn.

- For at en liten lokalavis skal gi seg i kast med temaet, så må en av journalistene være interessert i å skrive om selvmord. Av den grunn vil nok omtale av selvmord i lokale medier være mye mer variert i forhold til de større, nasjonale mediene. (R. K. Nybø, personlig kommunikasjon, 06. april 2021).
- Vi er nok ganske konservative i omtalen av selvmord. Det er ikke så lenge siden vi hadde to selvmord av personer på samme videregående skole. Det var en lærer og en elev som hadde

tatt livet sitt med kort tidsmellomrom. Vi omtalte ikke at det hadde vært et selvmord, men vi skrev om minnemarkeringen for eleven. Senere omtalte vi tiltakene skolen ville gjøre for å unngå flere lignende hendelser. I den saken vurderte vi det som naturlig å omtale at noen ved skolen hadde tatt sitt eget liv. Vi er absolutt ikke imot å skrive om selvmord, og det er noe vi ønsker å gjøre med tanke på at det er et stort samfunnsproblem, men vi er nok konservative sammenlignet med enkelte andre medier (O. Niemann, Personlig kommunikasjon, 29. mars. 2021).

- Som lokalavis har vi en informasjonsplikt som står veldig høyt, samtidig er det et lokalmiljø, og vi har et betydelig ansvar overfor de pårørende. Da blir spørsmålet hvor tidlig vi skal omtale et selvmord. Hva er egentlig greit? Det trengs mer tid rundt et slikt dødsfall og de pårørende bør få litt tid på å samle seg. Det er viktig for oss som lokalavis at vi ikke gjør et selvmord til noe sensasjonelt. Det skal ikke dras opp i titler og vi skal ikke glorifisere det. Det er viktig å unngå og fortelle at det er en løsning og en utvei for noe vondt (O. Niemann, Personlig kommunikasjon, 29. mars. 2021).

Dette synet deles av flere informanter. Hypotesen min om at lokalaviser må trå mer varsomt enn nasjonale medier ble bekreftet flere ganger under intervjuene med informantene. Det kommer gjentagende ganger opp i intervjuene at journalister i en lokalavis er tett på lokalsamfunnet hele tiden, og det er ikke unormalt å møte kilden på butikken eller i et foreldremøte. Det påpekes blant annet at en omtale i lokalavisa kan slå hardere fordi en kommer tettere på, og at der de store mediene ofte bare kjører på, så må de mindre lokalavisene tenke annerledes og trå mer varsomt fordi de kommer tettere på kildene. Samtidig påpekes det at en ikke skal være redd for å spørre pårørende om de ønsker å stille til en sak.

- Det kan hende vi underbevisst er mer forsiktig når vi kommer tettere på lokalsamfunnet, fordi det er lettere å få tillit ved å være forsiktige. Dette er jo faktisk folk vi kan møte på butikken dagen etter (I. Boldvik, Personlig kommunikasjon, 07. april. 2021).
- Det er veldig vanskelig dette med omtale av selvmord i lokale medier, sammenlignet med for eksempel VG og Dagbladet, så blir vi veldig nære. Vi må være mer forsiktig ved omtale og når vi tar kontakt med kildene. Ofte tar vi kontakt via en prest eller politi (T. Bratvold, Personlig kommunikasjon, 13. april. 2021).

Til tross for at det har blitt mer åpenhet om selvmord i mediene, er det fortsatt noen lokalaviser som ønsker å dekke selvmord så lite som mulig. Dette begrunnes i frykt for smitteeffekt. Hovedregelen for Strandbuen er at dersom det skjer et selvmord, så skal det ikke skrives om. Det kommer frem av intervjuet med Serigstad at det ønskes en diskusjon om hvordan de kan skrive om selvmord for å skape mer åpenhet om temaet uten å skape en eventuell smitteeffekt.

- Det kan hende vi må skrive at Preikestolen er stengt og at det for eksempel pågår en redningsaksjon der. Lokalbefolkningen vet at det skjer temmelig ofte, så det pleier ikke være så mye spørsmål rundt hva som har skjedd når vi ikke skriver det. Det hender vi lager noen feature hvor temaet selvmord nevnes, men da har vi flere diskusjoner på hvordan og om det skal skrives (S. Serigstad, Personlig kommunikasjon, 06. april. 2021).

Julie Sætre er journalist i Nordhordland og har skrevet en serie med artikler om selvmordsproblematikken fra broene i dekningsområdet til lokalavisa (Sætre, 2019). I likhet med Strandbuen er ikke selvmord noe avisa har skrevet mye om tidligere. Hun mener en ikke skal skrive om mistanke om selvmord eller selvmord i hendelsesnyheter. I denne serien pratet Sætre med flere pårørende til selvmord, forskere og en brannmann som har rykket ut til flere broer hvor folk har ønsket å ta livet sitt. Med gode bakgrunnsundersøkelser og flere innvendinger fra redaktører, forskere og pårørende, synes Sætre det er greit å lage serier som dette, da det er et samfunnsproblem som trenger mer åpenhet.

- Vi skriver vanligvis ikke slike serier og saker i avisa vår, dette var ganske nytt. Det er en serie som trengte mye research og jeg holdt på med det i rundt et år før jeg sommeren 2019 begynte å skrive for fullt. Jeg skrev denne serien for å fastslå at vi har et like stort problem med denne broen som Askøybroen. Utenom denne serien har jeg aldri omtalt selvmord og jeg ser heller ikke behovet for å gjøre det. Jeg synes ikke det er et tema som skal dekkes som en dagligdags hendelse (J. Sætre, Personlig kommunikasjon, 14. april. 2021).

Omtale av leteaksjoner og store utrykninger fra politi, brann og ambulanse er noe alle lokalavisene synes er vanskelig. Det kommer frem av intervjuene at hvordan en lokalavis omtaler slike hendelser ofte er påvirket av historikken til tidligere omtaler. Hvilken landsdel de tilhører er ofte avgjørende, av den grunn at noen landsdeler for eksempel har flere broer med selvmordsproblematikk rundt seg eller lokalmiljøer hvor flere har tatt livet sitt på kort tid. Det vil være naturlig for lokalavisene å omtale trafikkproblemer som følge av store

utrykninger og for eksempel stengte veier eller broer, men det er sjelden avisene velger å skrive at problemene oppstår grunnet et selvmord eller selvmordsforsøk.

- Det som har vært vanskeligst er hvis det skjer en stor politiaksjon eller leteaksjon og man skjønner ganske tidlig at det mest sannsynlig er et selvmord. Man kan ikke la være å skrive om disse aksjonene fordi det har en påvirkning på lokalbefolkningen hvis en vei blir stengt eller toget står stille over lengre tid. Slike aksjoner legges veldig godt merke til i et lokalmiljø. Det er ikke greit at pårørende får vite at en person har tatt selvmord via avisa, så vi skal være oppmerksomme på hvilken informasjon vi deler til hvilken tid. Det kan være veldig vanskelig i visse situasjoner (I. Boldvik, Personlig kommunikasjon, 07. april. 2021).

Svein Brurås er professor ved institutt for journalistikk ved Høgskulen i Volda og har skrevet lærebøker, forskningsrapporter og artikler om presseetikk og nyhetsjournalistikk. Informanten mener lokalavisene skal tenke på det samme som de nasjonale avisene.

- For det første må de kunne begrunne hvorfor selvmordet har offentlig interesse. Redaksjonen må komme med argumenter for hvorfor akkurat dette tilfellet skal omtales. For det andre må redaksjonen ta hensyn til at det her er sterke personvern hensyn som skal ivaretas, hensyn til pårørende og til avdødes minne. For det tredje bør redaksjonen som regel, når det er mulig, samarbeide med pårørende om omtalen. For det fjerde skal redaksjonen ikke omtale hvordan selvmordet skjedde, altså metoden. For det femte må de passe seg for å skjønne tragedien, ved for eksempel å gjøre den til noe vakkert og attraktivt. For det sjette bør de i enhver omtale av selvmord opplyse om hvor fortvilte mennesker kan søke hjelp, hjelpetelefoner og lignende (S. Brurås, Personlig kommunikasjon, 08. april. 2021).

Informanten påpeker videre at det er riktig at lokalmediene kommer tettere på lokalbefolkningen enn de nasjonale mediene, men at det ikke skal være noe forskjell på etikken.

4.2 Nasjonale medier

Under punktet «nasjonale medier» ønsker jeg å få svar på hva de ulike informantene tenker om omtale av selvmord i nasjonale medier i Norge. Til informantene med tilknytning til nasjonale medier har jeg spurt hva de tenker om sin egen dekning av selvmord, hvilke vurderinger de gjør, hvilket ansvar de har som et stort nasjonalt medie og hvordan de mener de opptrer i forhold til mindre, lokale medier. Til informantene med tilknytning til lokale

medier har jeg spurt hva de tenker om nasjonale medier sin dekning av selvmord, og om det eventuelt er noe forskjell på dekningen.

Det kommer frem av intervjuene at de nasjonale mediene tar mindre hensyn til lokalbefolkningen enn de lokale mediene. Dette er fordi de lager saker fra hvor som helst i landet, og ikke kun et spesielt lokalmiljø. Det er samtidig viktig for de nasjonale mediene at de pårørende og intervjuobjektene deres er trygge på artiklene som skal publiseres. Per Arne Kalbakk informerer om at dersom et lokalkontor publiserer en sak om selvmord, så kan den også publiseres som en rikssak. De har derfor en enhetlig praksis for hele NRK hvor det ikke gjøres både lokale og nasjonale avveininger.

- Varsomhet og hensynet til pårørende og i noen tilfeller det lokale miljøet er det viktigste for oss (P. A. Kalbakk, Personlig kommunikasjon, 07. april. 2021).

Det gjøres flere vurderinger før publisering av en sak om selvmord i de nasjonale mediene. I likhet med de lokale mediene, så tar de nasjonale mediene vurderinger rundt hvordan publiseringen vil påvirke de pårørende, og hensynet til den døde.

Ved leteaksjoner og funn av en person som har tatt selvmord, så stiller de nasjonale mediene seg veldig likt. Informantene forteller at de er opptatt av å trå varsomt og ønsker å være så sikre som mulig på at pårørende ikke får vite om funnet og selvmordet gjennom deres medie. Det er viktig for mediene at pårørende er komfortable med at det skrives at det har skjedd et selvmord. Det er i tillegg viktig for mediene å se på flere nyhetskriterier, som for eksempel om selvmordet har et allment informasjonsbehov.

- Vi ser på om det er viktig å omtale hendelsen, noe det kan være dersom det for eksempel skaper trafikkaos, men det er ikke alltid relevant å skrive at det har skjedd et selvmord (E-T. L. Grøttum, Personlig kommunikasjon, 15. april. 2021).

NRK publiserte i 2019 saken Trigger Warning (Moland & Kjølleberg, 2019). Den fikk mye oppmerksomhet, og ble et eksempel på hvordan en kan avdekke selvmord og psykisk helse. Saken ble jobbet med i mange måneder, og det er tatt flere etiske vurderinger underveis.

- Selvmord er et stort samfunnsproblem og slike saker jobbes med over en lengre periode, slik at journalisten(e) får god kontakt med pårørende eller personen som har forsøkt å ta selvmord. Det har skjedd store endringer når det gjelder saker om selvmord de siste årene. Tidligere var det et veldig tabubelagt tema, men nå har det blitt en større bevissthet rundt hvor viktig det er med åpenhet om selvmord. I praksis handler det om å være varsomme med omtale av metode for å unngå smitteeffekt. Vi skal også unngå omtale som virker glorifiserende og ikke fremstille selvmord som eneste utvei. Det er viktig for oss å alltid trekke inn fagfolk i store prosjekter for gjennomlesning og faglig vurdering (P. A. Kalbakk, Personlig kommunikasjon, 07. april. 2021).

Informantene fra de nasjonale mediene påpeker at de har et stort ansvar som nasjonale mediehus når det gjelder omtale av selvmord. Det legges vekt på ansvaret for å skape åpenhet rundt temaet, og ansvaret for å omtale selvmord på en måte som ikke fører til smitteeffekt og unødvendig belastning for sårbare personer og pårørende.

Ari Behn sitt selvmord fikk mye oppmerksomhet i mediene og dekningen var stor hos de nasjonale mediehusene. VG forteller at det var viktig, og riktig, å omtale dette selvmordet.

- Det var kjempeviktig at vi trådte varsomt. Han har barn, kjæreste og andre som stod han nær, så hensynet til dem var viktig hele veien. Samtidig var offentligheten sitt informasjonsbehov viktig. Dette var viktig for å unngå spekulasjoner og rykter. Her var familien åpen om at det var et selvmord fra første stund, så det var riktig å formidle det til leserne. Vi har retningslinjer når vi jobber med slike saker. Dersom noen er usikre, så løfter de problemstillingen til sin leder som videre kan løfte det opp til redaktørnivå dersom det er behov for det (E-T. L. Grøttum, Personlig kommunikasjon, 15. april. 2021).

Etter intervjuene med de nasjonale mediene er hypotesen min nok en gang bekreftet. Grøttum forteller at lokalaviser har et mye mindre nedslagsfelt og at de derfor må ta mer hensyn til lokalbefolkningen, i forhold til deres redaksjon som i hovedsak dekker nyheter som når veldig mange flere. Informanten trekker frem at de som et stort nasjonalt medie ikke står overfor like mange problemstillinger om ting som kan bli for nært, da de ikke har spesielt tette bånd til lokalbefolkningen. Men ansvaret er stort selv om VG ikke kommer like tett på lokalbefolkningen.

- Vi leses av veldig mange hver dag og har et stort ansvar i hvert enkelt tilfelle. Vi skal ivareta de rammede, følge presseetikken og samtidig dekke nyheter. Men det er viktig for oss å bringe selvmordsproblematikken inn i offentligheten, og jobbe med hvorfor selvmordstallene er så høye. Vi ønsker å være en plattform hvor problemstillingen kommer frem i lyset (E-T. L. Grøttum, Personlig kommunikasjon, 15. april. 2021).

For de nasjonale mediene viser det seg at det er hensynet til de pårørende som er viktigst, men at det i noen tilfeller også er prosedyre å ta hensyn til lokalmiljøet. Hvilke vurderinger som tas med tanke på lokalmiljøet er noe ulikt i NRK og VG. NRK har lokalkontorer i hele Norge, og det kommer frem av intervjuet at dette er en av grunnene til at de i noen saker også tar hensyn til lokalbefolkningen. I likhet med de lokale mediene er utfordringen størst ved omtale av hendelsesnyheter som skjer her og nå, for eksempel en leteaksjon som ender i funn av noen som har tatt selvmord.

- Det er ikke lett å komme med en fasit på hvordan en skal omtale slike hendelser, i noen tilfeller kan det være riktig å skrive hva som har skjedd. Hvis vi finner ut at pårørende ikke er varslet, så kan vi ikke risikere å skrive at det har skjedd et selvmord. Det blir heller ikke naturlig å følge opp senere når søket er avsluttet. Men det hender vi vurderer det en gang til dersom pårørende er varslet og komfortable med at vi omtaler dødsårsaken (E-T. L. Grøttum, Personlig kommunikasjon, 15. april. 2021).

4.3 Konsekvenser ved omtale av selvmord

Alle informantene jeg har pratet med har uttrykt en bekymring for smitteeffekt ved omtale av selvmord. Noen er mer bekymret enn andre, men det er en konsekvens alle frykter. Samtidig mener flere at selvmord er et såpass viktig samfunnsproblem at en noen ganger må ta sjansen fremfor å ikke belyse temaet i det hele tatt. Under dette punktet har jeg derfor spurt informantene om hva de tenker om en eventuell smitteeffekt, og hvordan redaksjonene jobber for å unngå dette.

Det kommer frem av intervjuene at informantene synes det er viktig å være varsomme ved omtale av selvmord, men at frykten for smitteeffekt ikke kan sette en stopper for omtale av samfunnsproblemet. Flere av informantene mener at mye handler om hvordan en bruker bildebruk, omtale av metode, informasjon om hvor en kan få hjelp dersom en sliter, og hvordan sakene om selvmord blir skrevet.

- Det er viktig for oss at selvmord ikke blir sett på som eneste utvei for personen. Vi omtaler for eksempel aldri metode dersom det ikke er relevant for saken, og jeg opplever at beskrivelse av metode sjeldent har vært relevant for oss. Det er historien som er viktig i de aller fleste tilfellene (O. Niemann, Personlig kommunikasjon, 29. mars. 2021).

Som nevnt i innledningen til denne studien, så har selvmord lenge vært tabubelagt. Svein Brurås er en av flere informanter som mener åpenhet rundt temaet kan være med på å fjerne tabuet, da vil det også være viktig å snakke om psykiske lidelser, som ofte ligger bak et selvmord. NRK viste under sin publisering av saken(e) Trigger Warning at en kan ta sjanser for å få oppmerksomhet rundt selvmord som et samfunnsproblem, og lande på en positiv påvirkning og ikke nødvendigvis bidra til smitteeffekt.

- Ut ifra hva vi har fått med oss har det ikke vært noe dokumentert smitteeffekt, det har kanskje heller vært det motsatte. Jeg tror vi har bidratt til en større åpenhet rundt selvmord. Ingen har noen gang gått så langt i omtale av selvmord. Vi har skjøvet noen grenser for hvordan temaet kan omtales, men jeg mener det var forsvarlig og nøkternt. Ser en på hele rigget med alle sakene og dokumentarene, så er det et langt brudd på Vær Varsom-plakaten slik den står i dag, men det var en sjanse vi måtte ta (A. Moland, Personlig kommunikasjon, 13. april. 2021).

Informanten forteller videre at det har blitt gjort en undersøkelse i barne- og ungdomspsykiatrien i etterkant av Trigger Warning-sakene som viser at hele åtte av ti innenfor denne psykiatrien har endret behandlingen med tanke på bruk av nett.

- Jeg vet også at prosjektet har hatt en påvirkningskraft på jentene som er en del av dette nettmiljøet. Det har blitt en mye større bevissthet i miljøet på hvordan man kan påvirke hverandre negativt (A. Moland, Personlig kommunikasjon, 13. april. 2021).

Flere av informantene tror det er et mye større problem at selvmord omtales for lite enn for mye. Kjelling Nybø er en av de som mener dette. Hun mener en kan være åpen om veldig mye, så lenge man gjør det på en ansvarlig og nøktern måte. Informanten mener det er sjelden hun ser en omtale hun tenker kan være med på å utløse flere selvmord. I research-fasen til denne studien fant jeg ingen saker jeg umiddelbart reagerte på med tanke på smitteeffekt eller uetisk omtale av selvmord. Dette tyder på at redaksjoner er varsomme ved omtale av selvmord. Jeg fikk et generelt inntrykk av forsiktighet. På den ene siden kan dette være bra for å unngå en eventuell smitteeffekt, men på en annen side kan dette skape mindre åpenhet, som

igjen kan føre til mindre kunnskaper om selvmord og psykisk helse.

- Jeg mener det er viktig at flere tør å gi seg i kast med temaet, det er da man får mer kunnskap om det. Det er ikke sånn at det bare er punkt 4.9 i Vær Varsom-plakaten som handler om selvmord, hele presseetikken handler om hvordan en skal omtale slike hendelser. Men det som er viktig her er at slike saker ikke trenger noen dramatiske detaljer, hendelsen er dramatisk nok i seg selv (R. K. Nybø, Personlig kommunikasjon, 06. april. 2021).

Noe som kommer frem av intervjuene er at alle informantene mener det er viktig å informere om hvor en kan få hjelp dersom en har mørke, vonde tanker, i sakene som publiseres. Dette er også noe jeg la merke til da jeg søkte opp og leste utallige saker om selvmord i begynnelsen av denne studien. Samtlige saker jeg har lest som inneholder ordet «selvmord» har informasjon om hvor en kan ringe for å få hjelp. Dette tyder på at mediene er bevisst sin påvirkningskraft ved omtale av et tema som kan ha en negativ smitteeffekt.

Det er en gjenganger i intervjuene, teori og anbefalinger fra fagpersoner at en ikke skal omtale metode fordi det kan oppstå en eventuell smitteeffekt. På den ene siden er dette noe alle informantene respekterer og unngår så langt det er mulig. På en annen side, så mener flere at omtale av metode bør være greit der det er et system som har sviktet eller omtalen kan føre til en positiv endring.

Drammens Tidende publiserte i september 2020 en artikkel om Andreas som døde alene i leiligheten sin av overdose (Boldvik, 2020). Her ble metode omtalt og det begrunnes med at saken handler om rus og for dårlig oppfølging av systemet, som igjen førte til selvmord.

- Her handlet det om en ung mann som trengte hjelp, men ikke fikk det. Hadde det blitt skrevet i detalj hvordan overdosen ble gjennomført og hvor mye narkotika han fikk i blodet hadde det vært noe annet, men det ble det ikke. Det var ikke nødvendig informasjon. Her er metoden nødvendig informasjon fordi historien handlet om et system som skal ha sviktet. Det kan være relevant å omtale metode hvis det for eksempel er en betydelig økning i selvmord ved en spesiell metode, men når en enkeltperson tar livet sitt er det sjelden relevant. Vi skal være oppmerksomme på en eventuell smitteeffekt, men det skal ikke hindre oss i å skrive om selvmord, da det er et samfunnsproblem. Vi håper omtale kan bidra til noe positivt for leserne mer enn det kan bidra til en smitteeffekt (O. Niemann, Personlig kommunikasjon, 29. mars. 2021).

4.4 Endringer i Vær Varsom-plakaten

På spørsmål om det er ønskelig med endringer i Vær Varsom-plakaten svarer flere av informantene at det kan være noe utfordrende å forholde seg til paragraf 4.9. Hele ni informanter synes Vær Varsom-plakaten bør endres. Det er stor enighet om at punkt 4.9 kan være noe vanskelig å forholde seg til, da den får journalister til å rygge fremfor å tørre og sette fokus på selvmord som et samfunnsproblem. Flere nevner at setningen «andre forhold som kan bidra til å utløse andre handlinger» er uklar og forstår ikke helt hva «andre forhold» er. Ni av elleve informanter ønsker seg en klarere selvmordsparagraf som skaper mindre usikkerhet rundt hva, hvordan og når en kan skrive om selvmord.

- Det er noe med åpenheten og tørre å ta tak i selvmord som et samfunnsproblem som bør inn i Vær Varsom-plakaten. Det bør være en paragraf som maner til forsiktighet på en mer konkret måte, for man må ikke advare mot å ta tak i det. Det som handler om å unngå detaljerte beskrivelser er noe som bør bli stående (A. Moland, Personlig kommunikasjon, 13. april. 2021).
- Jeg synes det bør komme klarere frem i Vær Varsom-plakaten at selvmord er et tema som er greit å skrive om. Jeg synes det heller bør stå «gjør vurderinger i forhold til», «ta hensyn til» og flere slike ord. I tillegg til at det bør komme frem at det er god presseskikk å trekke inn måter du kan få hjelp på hvis du sliter med vonde tanker (O. Niemann, Personlig kommunikasjon, 29. mars. 2021).

Flere av informantene påpeker at de selv har brutt Vær Varsom-plakaten ved omtale av metode, og Julie Sætre er en av dem. Hun omtalte selvmordsmetode ved å skrive om broproblematikken i lokalavisa.

- Hva som er et allment informasjonsbehov kunne vært mer spesifikt i punkt 4.9, for her kan man gjøre konkrete tiltak for å redde liv (J. Sætre, Personlig kommunikasjon, 14. april. 2021).

To informanter synes Vær Varsom-plakaten står fint slik den gjør i dag. Det som trekkes frem er at den gir anledning til å omtale selvmord, men at den samtidig slår fast at det finnes en smitterisiko ved omtale. Informantene synes ikke det er vanskelig å tolke paragrafen og savner ingenting i punkt 4.9.

4.5 En tid for endring

Det er stor enighet hos informantene om at det er en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord. Det ligger et ønske om større åpenhet hos de aller fleste. Flere påpeker at det ikke er farlig å spørre etterlatte av selvmord om de ønsker å fortelle historien sin, men at det er viktig å gi kildene tid og trygghet. Flere av informantene påpeker at folk kan sette pris på å bli sett og hørt, men at det er viktig å ta de gode etiske vurderingene. Selvmord som samfunnsproblem er noe flere av informantene ønsker å sette fokus på. Sammen med fokuset på psykisk helse tror de større åpenhet kan være med på å redde liv.

- Det dør litt over hundre personer i trafikken i året og det skrives veldig mye om tiltakene som må til for å forebygge trafikkdød, som for eksempel lavere fartsgrenser og flere midtrabatter. I 2019 tok 650 mennesker selvmord, da lurer jeg på hvorfor vi ikke snakker om dette på samme måte som trafikkdødligheten. Vi må prate om tiltak som må til for å få ned selvmordstallene og det er journalistene som må sette søkelyset på dette (A. Moland, Personlig kommunikasjon, 13. april. 2021).

5 Konklusjon

Jeg har i denne bacheloroppgaven forsøkt å finne svar på hvordan lokale medier omtaler selvmord i forhold til nasjonale medier. Det er stor enighet hos de lokale og nasjonale mediene om at det har vært riktig og viktig med mer åpenhet rundt selvmord de siste årene, samtidig som det er viktig å ikke stoppe her. Flertallet mener Vær Varsom-plakaten gir for uklare føringer for hva som er greit å skrive, og flertallet ønsker retningslinjer som maner til mer åpenhet og ikke skremmer journalister til å skrive om selvmord, da det er et stort samfunnsproblem. Noe som har gjentatt seg underveis i undersøkelsen er at de lokale mediene føler de kommer tettere på leserne sine, altså lokalbefolkningen i dekningsområdet deres. Dette fører til at flere lokalaviser føler på et stort ansvar overfor lokalbefolkningen. Hun som har mistet sønnen sin eller familien som har mista den unge dattera si til selvmord, er personer en kan møte på butikken dagen etter, da er det viktig for flere av journalistene at en tar hensyn og viser omsorg overfor intervjuobjektene i en sårbar situasjon. Det er viktig for journalistene å gi de pårørende god tid til å tenke over om de ønsker å stille opp i en artikkel, og i tillegg gi dem trygghet under og i etterkant av intervjuet. En gjenganger i undersøkelsen er at selv om de lokale mediene kommer tettere på lokalbefolkningen, så ønsker de fleste å omtale selvmord mer. Dette fordi flere tror at mer omtale og åpenhet kan være med på å hjelpe flere som sliter med vonde tanker. Samtidig er flere bekymret for en eventuell smitteeffekt og

synes derfor det kan være vanskelig å skrive så mye om selvmord som er ønsket. Det som har kommet frem i denne studien er at de nasjonale mediene ikke nødvendigvis tar like mye hensyn til lokalbefolkningen som de lokale mediene, fordi de skriver saker for og fra hele landet. Men det er viktig for de nasjonale mediene å ta hensyn til pårørende og i noen tilfeller også lokalbefolkningen. Noe jeg har lagt merke til underveis i denne studien er at de nasjonale mediene oftere begir seg ut på de større selvmord-prosjektene, som for eksempel Trigger Warning. Lokale medier lager sjelden slike store, tidskrevende prosjekter, med unntak av «dei etterlatne». De lokale mediene forteller ofte en og en historie og lager sjelden store saker med flere oppfølgere av dokumentarer og andre saker. Noe som er veldig likt for de nasjonale og lokale mediene er at de aller fleste påpeker at det vanskeligste er å dekke hendelsesnyheter om selvmord. Hvis en leteaksjon ender i selvmord, eller det skjer et selvmord her og nå, så synes de fleste journalister og redaktører det kan være vanskelig å vite hva, når og hvordan dekning som er riktig. Dette er ofte begrunnet i en frykt for smitteeffekt og når et selvmord er allment informasjonsbehov.

6 Videre forskning

Jeg mener det er nødvendig med videre forskning på omtale av selvmord i mediene. Det mener jeg fordi selvmord er et stort samfunnsproblem som flere journalister og redaktører synes det kan være vanskelig å ta tak i. Det er flere retningslinjer som kan være med på å hindre åpenhet om selvmord og det hadde derfor vært interessant å dykke dypere inn i hvordan omtalen av selvmord hos lokale og nasjonale medier har forandret seg over lengre tid, og hvordan det forandrer seg år for år. I tillegg hadde det vært interessant og sett videre på hvilken dekning som kan føre til smitteeffekt og videre mer detaljert på hvor stor eller liten forskjellen på lokale og nasjonale medier er.

Litteraturliste

- Boldvik, I. (2020, 20. september). Andreas (28) døde alene i leiligheten sin. *Drammens Tidende*. Hentet fra: <https://www.dt.no/andreas-28-dode-alene-i-leiligheten-sin/f/5-57-1473558>.
- Brurås, S. (2020). *Etikk for journalister* (6. utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- Folkehelseinstituttet. (2020, 13. mai). Selvmord i Norge. Hentet fra: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/selvmord-i-norge/?term=&h=1>.
- Folkehelseinstituttet. (2020, 17. desember). Dødsårsaksregisteret. Hentet fra <https://www.fhi.no/hn/helseregistre-og-registre/dodsarsaksregisteret/oppdaterte-tall-20102019-fra-dodsarsaksregisteret/>.
- Fjelldal, A., M. (2018). *S-ordet: En kvalitativ studie av hvordan norske toneangivende aviser skjønner sin rolle i møte med selvmord*. (Masteroppgave, NTNU Trondheim). Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2573449/Fjelldal%2c%20Mia%20Aas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Lamark, H. & Andreassen, J. E. (2007). Selvmord i forbifarten: en undersøkelse av norske mediers omtale av selvmord i 2006. *Suicidologi 2007*, 12(2.), 24-27. <https://journals.uio.no/suicidologi/article/view/1776/1652>.
- Mathisen, R., B. (2015). *Lokaljournalistikk*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Norsk Presseforbund. (2020). Vær Varsom-plakaten. Hentet fra <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>.
- Moland, A. & Kjølleberg, E. (2019, 26. oktober). Trigger Warning. *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/trigger-warning-1.14716227>.
- Sisak, M. & Värnik, A. (2012). Medias role in Suicide Prevention: A Systematic Review. *International journal of Environmental Research and Public Health*, 2012(9). Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/223982871_Media_Roles_in_Suicide_Prevention_A_Systematic_Review.
- Sætre, J. (2019, 14. oktober – 08. november.). Dei Etterlatne. *Nordhordland*. Hentet fra <https://www.nordhordland.no/ein-veit-aldri-kven-som-slit-mest-i-alle-fall-ikkje-om-ein-aldri-spor/o/www.nordhordland.no/dei-etterlatne>.
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K., Larsen, L. O. & Moe, H. (2013). *Metodebok for mediefag* (4.utg). Bergen: Fagbokforlaget.

NHI. (2020, 03. april). Selvmord og selvmordsforsøk. Hentet fra:

<https://nhi.no/sykdommer/psykisk-helse/selvmord/selvmord-og-selvmordsforsok-veiviser/>.

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuguide Stine Serigstad

Hvordan jobber dere med dekning av selvmord i Strandbuen?

Hvordan tenker du dere er i forhold til andre lokalaviser?

Hva med i forhold til nasjonale aviser?

Hvilket ansvar har dere som lokalavis når dere skriver saker om selvmord?

Hvilke vurderinger gjør dere når dere velger å omtale en hendelse som et selvmord?

Hvilke vurderinger gjøres når dere slutter å skrive om for eksempel en leteaksjon/en ulykke

fordi man finner ut at hendelsen er et selvmord og ikke en ulykke?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for dekning av selvmord i Vær Varsom Plakaten?

Oppfølgingsspørsmål: Er det noen endringer du kunne tenke deg i VVP?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 2

Intervjuguide Per Arne Kalbakk

Hvordan jobber dere med omtale av selvmord i NRK?

Hvilke vurderinger gjør dere når det dukker opp en sak hvor noen har tatt selvmord?

Hvis det f.eks. er en stor leteaksjon etter en person og denne personen blir funnet død og det viser seg at det er et selvmord, hvordan jobber dere da?

Hvordan jobbet dere med Trigger Warning prosjektet?

Hvordan tenker du NRK omtaler selvmord i forhold til lokale aviser?

Hvilket ansvar har dere som et stort mediehus når det gjelder omtale av selvmord?

Har dere møtt på noen utfordringer når det gjelder omtale av selvmord?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hva tenker du om omtale av metode?

Hva tenker du om den massive dekningen av Ari Behn sitt selvmord i nasjonale medier?

Hvilke råd gir du til de som ønsker å skrive om, lage serier/filmer om eller prate om selvmord offentlig i NRK?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for omtale av selvmord i Vær Varsom-plakaten?

Oppfølgingsspørsmål: Er det noe du savner eller tenker bør endres?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 3

Intervjuguide Torunn Bratvold

Hva tenker du om dekning av selvmord i lokale medier?

Hvilken forskjell har dekning av selvmord i lokale medier i forhold til nasjonale medier?

Oppfølgingsspørsmål: Hva tenker du om omskrivninger som kan dukke opp i saker om selvmord?

Hva tenker du om omtale av metode?

Hvordan var det å jobbe med Jennie-saken?

Hvorfor valgte dere å omtale den saken så mye som ble gjort?

Har du møtt på noen utfordringer ved omtale av selvmordet til Jennie?

Hvilket ansvar har dere når dere skriver så mye om en sak om ei ung jente som tok livet sitt?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for dekning av selvmord i VVP?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 4

Intervjuguide Eva-Therese Loo Grøttum

Hvordan jobber VG med dekningen av selvmord?

Hvordan tenker du dere er i forhold til andre aviser?

Hva med i forhold til lokalaviser?

Hvilket ansvar har dere som en stor avis/medie som dere er når det gjelder dekning av selvmord?

Hvilke vurderinger gjør dere ved omtale av selvmord?

Hvilke vurderinger gjør dere når det dukker opp en sak som viser seg å være et selvmord?

F.eks. leteaksjoner.

Oppfølgingsspørsmål: Hva tenker du om omskrivninger?

Hva tenker du om en eventuell smitteeffekt?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for omtale av selvmord i VVP?

Er det noe du savner/bør endres på?

Vedlegg 5

Intervjuguide Ola Niemann

Hva tenker du om Drammens Tidende sin dekning av selvmord?

Hvordan tenker du dere er i forhold til andre lokalaviser?

Hva med i forhold til nasjonale aviser?

Hvilket ansvar har dere som lokalavis når dere skriver saker om selvmord?

Hvilke vurderinger gjør dere når dere velger å omtale en hendelse som et selvmord?

Oppfølgingsspørsmål: Det var for eksempel en leteaksjon etter 50 år gammel dame som ble funnet død ved Knabben, hun tok livet sitt, men dette ble ikke skrevet. Hvilke vurderinger gjøres her?

Hvilke vurderinger gjøres når dere slutter å skrive om saken fordi man finner ut at hendelsen er et selvmord og ikke en ulykke?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Dere har tidligere hatt saker hvor dere har nevnt metode ved selvmord, som for eksempel overdose. Hvilke vurderinger tar dere når dere publiserer en slik sak?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for dekning av selvmord i Vær Varsom Plakaten?

Oppfølgingsspørsmål: Er det noe du savner i VVP?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 6

Intervjuguide Annemarte Moland

Hva tenker du om dekning av selvmord?

Oppfølgingspørsmål: I lokale medier?

Oppfølgingspørsmål: I nasjonale?

Hvordan jobbet dere med Trigger Warning prosjektet

Hvilken påvirkningskraft tror du dette prosjektet kan ha hatt?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hvilket ansvar har dere når det gjelder omtale av selvmord på denne måten?

Møtte dere på noen etiske utfordringer under arbeidet med prosjektet?

Hva tenker du om omtale av metode ved omtale av selvmord?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for dekning av selvmord i VVP?

Oppfølgingspørsmål: Er det noe du savner?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 7

Intervjuguide Reidun Kjelling Nybø

Hva tenker du om lokale medier sin omtale av selvmord?

Hva tenker du om nasjonale medier sin omtale av selvmord?

Hvorfor er det viktig med en veileder for omtale av selvmord?

Hvordan foregikk arbeidet når veilederen for omtale av selvmord ble laget?

Var det noe dere var usikre på under arbeidet?

Hva tror du konsekvensene av omtale av selvmord kan være?

Hva tenker du om omtale av metode?

Hva tenker du om dekningen av Ari Behn sitt selvmord?

Hva er ditt beste råd til lokale medier som skal omtale selvmord?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for omtale av selvmord i Vær Varsom-Plakaten?

Oppfølgingspørsmål: Er det noe du savner?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 8

Intervjuguide Vebjørn Selbekk

Hva tenker du om lokalaviser sin dekning av selvmord?

Hva med nasjonale medier sin dekning?

Hva tenker du er viktig å tenke på når en skal omtale selvmord?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hva tenker du om omtale av metode?

Hva tenker du om dagens retningslinjer i VVP?

Noe du savner/kunne ønske ble endret på?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 9

Intervjuguide Julie Sætre

Hva tenker du om omtale av selvmord i lokalaviser?

Hva med i forhold til nasjonale medier?

Hvordan jobbet du med «Dei etterlatne»?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for omtale av selvmord i Vær Varsom-plakaten?

Oppfølgingsspørsmål: Noe du savner?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 10

Intervjuguide Inger Boldvik

Hva tenker du om omtale av selvmord i lokalaviser?

Oppfølgingsspørsmål: Tror du lokalaviser har mer ansvar overfor leserne?

Hva har du måttet tenke på når du har omtalt selvmord, som for eksempel i saken om Andreas som tok livet sitt?

Hvordan opplever du å snakke med pårørende av selvmord? Hvordan stiller de seg til media?

Hva tenker du om smitteeffekt?

Hva tenker du om dagens retningslinjer for omtale av selvmord i Vær Varsom-plakaten?

- Oppfølgingsspørsmål: Er det noe du savner?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?

Vedlegg 11

Intervjuguide Svein Brurås

Hva er det viktigste å tenke på for en lokalavis når de skal omtale selvmord?

Hva er det viktigste for nasjonale aviser å tenke på når de skal omtale selvmord?

Hvordan har endringen for omtale av selvmord vært og foregått de siste årene?

Hva kan konsekvensene være ved omtale av selvmord?

Hvorfor kan det være viktig å omtale selvmord?

Når det har skjedd et selvmord hender det at avisene bruker formuleringer som for eksempel

"Det er ikke mistanke om noe kriminelt", er det riktig å bruke slike formuleringer?

Når er det viktig å tenke på en eventuell smitteeffekt?

Det hender at aviser slutter å skrive om en leteaksjon eller at sakene aldri blir oppdatert, selv om det står "saken oppdateres", når en finner ut at den savnede har begått selvmord. Hva bør en gjøre i en slik sak? Skal en omtale selvmordet eller er det riktig å ikke oppdatere saken noe mer?

Hvilke oppfordringer har du som fagperson til journalister/mediehus som skal omtale selvmord? Både når det er snakk om en leteaksjon/savnet person og når det er snakk om lengre, utarbeidede saker.

Er det noe Vær Varsom-plakaten burde inneholdt som den ikke inneholder i dag?

Er det en tid for endring når det gjelder omtale av selvmord?